

Papandreou en Tsipras: volgzame schapen of standvastige leidsmannen? De ideeënverandering van Griekse leiders tijdens de Eurocrisis.

In 2009 evolueerde de internationale financiële crisis tot een Eurocrisis. Griekenland vormde het startpunt toen de regering een enorm begrotingstekort en hoge staatsschuld openbaar maakte. Het uitbreken van de Eurocrisis zette de duurzaamheid en legitimiteit van Europese samenwerking onder druk. Deze studie kijkt naar de ideeën van Griekse leiders Papandreou en Tsipras tijdens de Eurocrisis. Er is onderzocht welke factor dominant van invloed is op de ideeën van de leiders: het heersende discours in de Europese Unie of de eigen persoonlijkheid. Eerdere onderzoeken wijzen leiders aan als hoofdfiguren in de crisis, waarbij ideeën gelden als relevante indicatoren voor de betekenisgeving en beleidskeuzes van leiders. In deze case study zijn de data van een secundaire literatuuranalyse, een Leadership Trait Analysis en cognitive maps getrianguleerd. De analyses tonen aan dat zowel het dominante discours als de persoonlijkheid van leiders geen verklaring bieden voor de verandering van ideeën tijdens de crisis. De ideeën van beide leiders veranderen niet richting het, dominante, Ordoliberal discours, maar richting het alternatieve, Keynesiaanse discours. Factoren als nationale context of padafhankelijkheid bieden mogelijk een verklaring.

Keywords: Eurocrisis, Griekenland, politieke leiders, ideeën, persoonlijkheid, discoursen, Ordoliberaal, Keynesiaans.

'De Eurocrisis is een treinramp in slow motion.'

Guilio Tremonti, Italiaanse minister van financiën juli 2011

'Het noodfonds lijkt meer op een waterpistool dan op een bazooka.'

Beursanalisten, oktober 2011

'Zoals met de Titanic, kunnen zelfs de eersteklas-passagiers van de euro zich niet redden.'

Nouriel Roubini, economieprofessor, november 2011

In het duiden en verklaren van de ingewikkelde kwesties omtrent de Eurocrisis grijpen politici en experts naar metaforen. Niet het feitelijke verhaal, maar de beeldvorming tijdens een crisis domineert het publieke en politieke debat. Toch presenteert academisch onderzoek bijna uitsluitend inzichten vanuit een economisch perspectief. Zo zijn economische oorzaken voor het ontstaan van de Eurocrisis achterhaald of staat de inrichting en beperkingen van de Economische Monetaire Unie centraal (De Grauwe & Ji, 2013; Schelkle, 2011). Om een completer beeld te verkrijgen van de Eurocrisis heeft dit onderzoek aandacht voor de beeldvorming. Dit is bestudeerd door naar leiders te kijken vanuit de opvatting, dat de subjectiviteit in ideeën van het politiek leiderschap meer verklarende waarde heeft dan de objectieve realiteit (Ansell et al., 2010; Boulding, 1969; Hermann, 2002; Rehson, 2008; Young & Schafer, 1998).

Als casus zijn ideeën van Griekse leiders Papandreou en Tsipras, en veranderingen daarin over tijd, in kaart gebracht om te verklaren hoe zij betekenis hebben gegeven aan de Eurocrisis. Twee factoren zijn in eerdere onderzoeken succesvol gebleken in het inzichtelijk maken van ideeënverandering: de invloed van het dominante discours en de invloed van de persoonlijkheid van leiders (Hermann, 1980; Schafer & Young, 1999; Post, 2003; Van Esch, 2014). Dit leidt tot de volgende vraag: In welke mate zijn het dominante discours en persoonlijke eigenschappen van de leiders van invloed op de manier waarop Griekse politieke leiders betekenis geven aan de Eurocrisis?

Leiderschap

Politieke leiders zijn als centrale actoren in de crisis een relevant onderzoekssubject (Hermann, 1980, 2003; Schafer & Young, 1999). Door het grensoverschrijdende karakter van de crisis en de centrale positie van

regeringsleiders in het Europese besluitvormingsproces werd een groot beroep gedaan op leiders. In het verlengde hiervan zijn veel van de verdiensten die zijn bereikt op het terrein van Europese integratie en het herstel van de Eurozone niet afhankelijk van normen en instituties, maar van politieke wil en persoonlijke diplomatie van leiders (Vogt, 2016). De contrasterende visies maakten het complex om tot een gedeelde betekenis te komen van problemen en oplossingen (Van Esch, 2014; Van Esch & Swinkels, 2015). De snelheid waarmee het besluitvormingsproces zich voltrok gold als extra complicerende factor (Fabbrini, 2013). Leiders met contrasterende standpunten moesten binnen korte tijd samenwerken om compromissen te sluiten en de crisis te managen. Bij gebrek aan correcte en eenduidige informatie wordt het als taak van leiders gezien om gebeurtenissen te duiden met een eigen boodschap (Boin et al., 2005). Doordat een crisis druk uitoefent op het bestaande gedachtegoed biedt dit ruimte aan ideeënverandering (Birdsall & Fukuyama, 2011). Crises zijn daarmee windows of opportunity (Kingdon, 1984). De studie toetst deze assumptie door de ideeën van leiders tijdens de Eurocrisis, en mogelijke veranderingen daarin over tijd, in kaart te brengen.

De casus Griekenland in de Eurocrisis

Aangezien leiders van 28 lidstaten betrokken zijn in het Europese (crisis)besluitvormingsproces zijn er diverse cases mogelijk. Deze studie kiest voor een focus op de Griekse leiders door de tegenstelling die lijkt te bestaan tussen de ideeën van Griekenland en andere Europese lidstaten. De media zetten Griekenland vaak af tegen de rest van de Eurozone. The Telegraph en The Guardian kopten bijvoorbeeld: "Greece vs Europe: who will blink first?" en "Why Germany must swallow this Keynesian free lunch" (5-1-2015; 24-2-2015). Met het presenteren van nieuwe cijfers door de Griekse regering over de begrotingstekort evolueerde in 2009 de financiële crisis tot de Eurocrisis. Na jaren van overwegend

'In het duiden en verklaren van de ingewikkelde kwesties omtrent de Eurocrisis grijpen politici en experts naar metaforen. Niet het feitelijke verhaal, maar de beeldvorming tijdens een crisis domineert het publieke en politieke debat.'

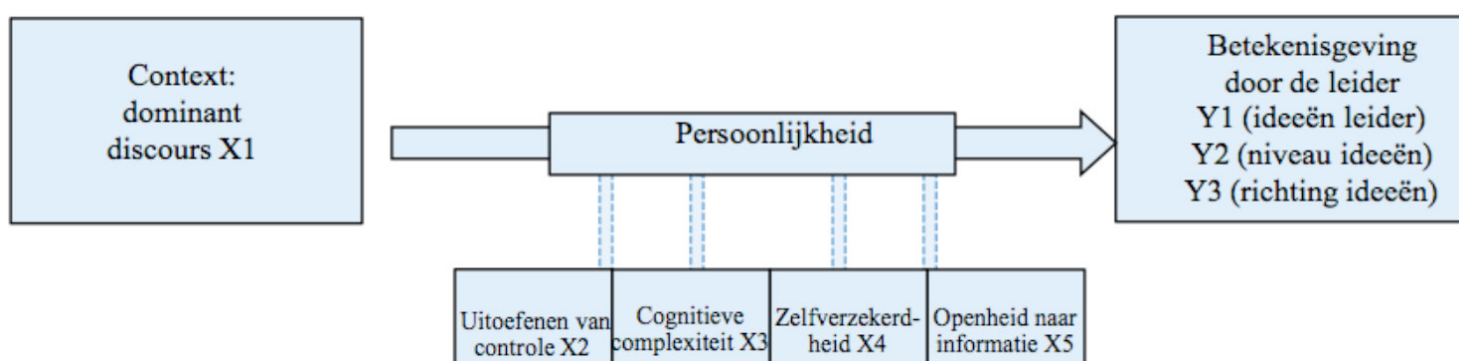
economische groei bracht de Eurocrisis een kantelpunt: de werkloosheid nam explosief toe en het vertrouwen van Europese burgers sterk af. De Europese norm is vastgesteld op 3,0%, terwijl de staatsschuld van Griekenland 12,7% van het bruto binnenlands product bedroeg. Om de ideeën gedurende de gehele Eurocrisis in beeld te krijgen wordt gekeken naar de twee Griekse leiders tijdens de crisis: Papandreou en Tsipras. Er is zowel aandacht voor de verschillen in ideeën over tijd als de verschillen in ideeën tussen leiders.

Dominant discours en persoonlijkheid

Op basis van academische kennis uit het verleden over betekenisgeving is een model opgesteld met de verwachte relatie tussen het dominante discours, de persoonlijkheid en de betekenisgeving van de leider (figuur 1). De eerste maatschappelijke variabele is het dominante discours, welke geldt als contextvariabele. Dominante ideeën in de Europese Unie kunnen van invloed zijn op de betekenisgeving van de leider. Uit eerdere onderzoeken blijkt dat de dominante manier van denken, ook wel het dominante discours, van invloed is op de manier waarop leiders zich uiten over de crisis (Blyth, 2013; Mathijs, 2016). Discoursen verwijzen naar samenhangende categorieën van ideeën (Hajer, 2000: 17). Van de verschillende aanwezige discoursen is er vaak een heersende zienswijze die sturend is in het besluit-vormingsproces (Foucault, 1972; Burr, 2010; Van Esch, 2012, 2015). Dit wordt het dominante discours genoemd (Burr, 2010; MacDonald, 2003). Het dominante discours van waaruit de leider

denkt kan bepalend zijn voor de beslissing die hij neemt. Naast het dominante discours is er vaak een discours dat zich afzet tegen de heersende zienswijze. Groepen die ontevreden zijn over beleidskeuzes van de zittende regering kunnen een tegengeluid ontwikkelen dat aan kracht wint als het aanhangers krijgt. Dit alternatieve discours wordt gevormd door ideeën die afwijken van de ideeën uit het dominante discours. De tegenstelling tussen discoursen biedt een mogelijke verklaring voor de verschillende ideeën van leiders (Blyth, 2013; Dullien and Guerot, 2012; Hall, 2012; Segers & Van Esch, 2007). De ideeën zijn vaak te scharen onder één van de discoursen

De tweede variabele is de persoonlijkheid van de leider die uiteenvalt in vier verschillende eigenschappen. Dit onderzoek ziet de persoonlijkheid (X2 t/m X5) als mediërende variabele die bepaalt of het dominante discours (X1) van invloed is (Hermann, 2008; Hermann & Dayton, 2009; Van Esch, 2012). Discussies over politieke leiders zijn breder dan wat zij doen, het gaat meer dan eens over wie de leider is als persoon (Van Esch & Swinkels, 2015). Aan deze fascinatie voor hun persoonlijkheid ligt ten grondslag dat hun persoonlijke voorkeuren bepalend zijn voor hun handelen (Hermann, 2003). De manier waarop leiders gebeurtenissen tijdens de crisis interpreteren bepalen vervolgens hun beleidskeuzes (Hermann & Dayton, 2009: 237). Op deze manier helpt het bestuderen van de persoonlijkheid bij het verklaren van beleidskeuzes. Er zijn vier persoonlijkheidseigenschappen eerder in relatie gebracht met crisisbesluitvorming. De mate waarin de leider controle wil uitoefenen (X2), complex denkt (X3), zelfverzekerd is (X4) of open is

Figuur 1. Invloedsfactoren betekenisgeving door de leider.

naar externe informatie (X5) bepalen tezamen of de leider vasthoudt aan zijn eigen ideeën (persoonlijkheid dominant) of zich laat beïnvloeden door ideeën uit het dominante discours (discours dominant).

De afhankelijke variabele in het model is betekenisgeving wat staat voor de combinatie van ideeën die leiders ontwikkelen. Betekenisgeving wordt van de vijf crisisfasen (duiding, besluitvorming, betekenisgeving, beëindiging en evaluatie) gezien als belangrijkste fase waarin de leider zijn eigen visie ontwikkelt en uitdraagt (Boin et al., 2005).

De dominantie van het discours of de persoonlijkheid wordt op drie niveaus gemeten. De ideeën van de leiders worden bepaald, waarbij deze worden gecategoriseerd in het dominante of alternatieve discours (Y1). Ten tweede wordt het niveau van mogelijke ideeënverandering onderzocht, waarbij het gaat over de substantialiteit waarin de ideeën tussen de twee gemeten perioden veranderen (Y2). Als derde onderdeel is de richting van de mogelijke ideeënverandering onderzocht, waarbij het mogelijk is, dat ideeën over tijd verminderen, versterken, omdraaien of ongewijzigd zijn (Y3). Dit laatste onderdeel over de veranderingsrichting is in dit artikel buiten beschouwing gelaten.

Naast het dominante discours en de persoonlijkheid kunnen tal van andere factoren mogelijk van invloed zijn op de ideeën van Papandreou en Tsipras. Druk vanuit Europese instituties, de Griekse nationale politiek, de media en burgers kunnen ervoor zorgen dat Papandreou en Tsipras andere ideeën overnemen. Aangezien eerdere studies aantonen dat discours en persoonlijkheid een verklarende waarde kunnen hebben om betekenisgeving tijdens crises te duiden zijn deze factoren bestudeerd voor de Griekse casus (Blyth, 2013; Mathijs, 2016; Van Esch, 2014). Daarbij is bekend dat het aanneemelijk is dat ideeënverandering plaatsvindt richting het dominante discours (Blyth, 2013; Mathijs, 2016; Van Esch, 2014). In de literatuur wordt er van uitgegaan dat dominantie van enkele lidstaten binnen de EU, ook wel de netto-betalers, leidt tot naleving van kleine lidstaten en netto-ontvangende lidstaten. Door de machtspositie van grote lidstaten kunnen zij andere lidstaten beïnvloeden in hun betekenisgeving. Vanuit de gedachte dat Griekenland een netto-ontvangende lidstaat is en afhankelijk is van de dominante lidstaten voor financiële steun zouden Griekse leiders de dominante ideeën in de Europese Unie overnemen. **De overkoepelende hypothese is dat het dominante discours van grotere invloed is dan de persoonlijkheid van leiders.**

Om invulling te geven aan deze algemene hypothese zijn meer specifieke verwachtingen opgesteld. Hierbij zijn eerst de secundaire literatuuranalyse en persoonlijkheidsanalyse uitgevoerd, waarna de resultaten van deze twee analyse invulling geven aan de overkoepelende hypothese.

De resultaten van de literatuur- en persoonlijkheidsanalyse worden later toegelicht.

1. Het Keynesiaanse discours komt gedurende de crisis minder terug in de ideeën van leiders en de ideeën uit het Ordoliberal discours worden dominant in het gedachtegoed van de leider. De verwachting is dat het Ordoliberal discours dominant is in de EU, waardoor de Griekse leiders deze kant op bewegen (volgt uit de discoursanalyse).
2. Door de openheid naar informatie en cognitieve complexiteit van Tsipras en Papandreou laten beide leiders over tijd een verandering zien in de secundaire ideeën. Als de leiders openstaan voor informatie van buitenaf zullen zij externe ideeën sneller internaliseren ten opzichte van gesloten leiders. Hierdoor is de verwachting dat de leiders over tijd veranderen in de ideeën. Cognitief complexe leiders veranderen niet radicaal in hun ideeën, maar nuanceren deze. De verwachting is dat de leiders over tijd geen fundamentele ideeënverandering laten zien (volgt uit de persoonlijkheidsanalyse).

Methode

De onderdelen in het model worden in kaart gebracht volgens drie verschillende methoden.

Secundaire literatuuranalyse

Het dominante discours (X1) is vastgesteld aan de hand van een empirische secundaire literatuuranalyse. Van twintig onderzoeken uitgevoerd in de periode van de Eurocrisis is gerapporteerd welk discours zij aanwijzen als dominant of alternatief met daarbij kenmerken van de discoursen en lidstaten die het discours aanhangen. De methode overstijgt zodoende individuele methoden en perspectieven en stelt overkoepelend vast wat de academische literatuur ziet als dominant en alternatief discours.

Leadership Trait Analysis

Inzicht in de persoonlijkheden van de leiders (X2 t/m X5) is verworven door middel van een Leadership Trait Analysis (LTA). De LTA is een automatische contentanalyse op basis van interview transcripten. De LTA brengt zeven eigenschappen van een leider in kaart, waarvan in eerder onderzoek is vastgesteld dat vier ei-

genschappen in relatie zijn gebracht met crisisbesluitvorming. Dit zijn de cognitieve complexiteit, het vermogen om gebeurtenissen te controleren, de mate van zelfverzekerdheid en de openheid naar externe informatie (Hermann, 2002; Hermann et al., 2008). Het verzamelen van spontane uitingen is belangrijk voor het vergaren van de interview responses. De uiting komt hierdoor zo dicht mogelijk in de buurt van de eigen visie van de leider. Per leider zijn 50 onvoorbereide interview responses verzameld over verschillende onderwerpen bestaande uit minimaal 100 woorden. Deze studie richt zich op gedachteprocessen van leiders die zich uiten in geschreven en gesproken communicatie (Suedfeld et al., 2003; Van Esch & Swinkels, 2015).

Comparative Cognitive Mapping

De laatste methode, Comparative Cognitive Mapping (CCM), brengt de ideeën van leiders (Y1 t/m Y3) letterlijk in kaart. De centrale concepten uit het gedachtegoed van de leiders zijn op basis van speeches bepaald. De ideeën van leiders komen in een crisis het best tot uiting in de fase betekenisgeving, waarin de leider de gebeurtenissen interpreteert en zijn eigen boodschap vormt (Boin et al., 2005). Ideeën van leiders worden inzichtelijk gemaakt door middel van cognitive maps. Maps zijn een grafische weergave van de causale relaties die leiders leggen tussen concepten. De maps maken onderscheid tussen causale en normatieve relaties in overtuigingen. De kaart zet de begrippen neer als punten die door middel van pijlen met elkaar zijn verbonden. Een rode pijl geeft aan dat de leider een negatieve relatie ziet tussen de begrippen, een groene pijl wijst op een positief causaal verband. De dikte van de pijl geeft de sterkte van de relatie weer (Axelrod, 1976; Van Esch, 2014; Van Esch en Swinkels, 2015; Young & Schafer, 1998).

Zowel de LTA als de CCM zijn at a distance methodieken. Omdat het niet mogelijk is om deze leiders te interviewen bieden deze technieken een alternatief om de psychologische dimensie van politiek te analyseren. Het kan helpen om te begrijpen waarom leiders keuzes maken die niet altijd rationeel verklaarbaar zijn. De methodieken gaan ervan uit dat gedachteprocessen ten grondslag liggen aan gesproken en geschreven communicatie. De persoonlijkheid is echter nooit volledig en exact in kaart te brengen en is niet te voorspellen in specifieke situaties. Met spontane uitingen van leiders in interviews is geprobeerd de echte persoonlijkheid te benaderen. LTA scores blijken behoorlijk stabiel over tijd en context van de studie (Winter, 2005; Suedfeld, 2010). Daarnaast is het aantal gewenste responses ruim overschreden,

'Beide leiders denken in hoge mate complex: zij scoren hoog op de eigenschap cognitieve complexiteit. De leiders nemen geen beslissingen op basis van de eerste informatie die hen bereikt.'

wat de kwaliteit verhoogt (Dyson & Billordo, 2004).

Resultaten 1: Dominant en alternatief discours

Uit de secundaire literatuuranalyse komt sterk één dominant discours naar voren: het Ordoliberal discours (Bogain, 2014; Bulmer, 2014; Grimm, 2015; Matthijs & Blyth, 2011; Moravcsik, 2012; Ptak, 2009; Tooze, 2012; Van Esch, 2014). Voornamelijk Noord-Europese landen komen naar voren als aanhangers van dit discours. Ordoliberalen zijn negatief over het verhogen van overheidsuitgaven voor het creëren van groei. Zij zien een oplossing in ordelijke financiën (Matthijs, 2016; Van Esch, 2014). Vooral bij rechtse partijen leeft de Ordoliberal overtuiging dat het terugdringen van overheidstekorten en budgetoverschotten de manier is om de crisis te bezweren (Bogain, 2014; Bulmer, 2014; Matthijs & Blyth, 2013; Van Esch, 2014).

Het merendeel van de artikelen noemt het Keynesiaanse discours als alternatieve stroming (Bogain, 2014; Jacoby, 2014; Larsen, 2012; Mallaby, 2012; Matthijs & Blyth, 2011; Van Esch, 2014). Voornamelijk Zuid-Europese landen, waaronder Griekenland, worden genoemd als landen handelend vanuit dit gedachtegoed. Het Keynesiaans discours stelt dat tekorten op de begroting moeten worden geaccepteerd. Tijdens een crisis leidt overheidsbesparing tot een inkrimping van groei en stijging van de werkloosheid. Het is een overheidstaak om groei en werkgelegenheid te stimuleren. Middels een stijging van belastinginkomsten en daling van uitkeringen wordt economische groei bewerkstelligd (Wagenaar & Cook, 2003; Mallaby, 2012; Moravcsik, 2012). Het Keynesiaanse en Ordoliberal discours pleiten voor andere oplossingen voor de crisis.

Resultaten 2: Persoonlijkheden van de leiders

De persoonlijkheden van Tsipras en Papandreou vertonen enkele gelijkenissen. Op de basis van de interviewtranscripten volgt uit de data dat beide leiders gemiddeld scoren op het vermogen om gebeurtenissen te controleren. Dit betekent dat zij niet geloven het besluitvormingsproces te kunnen beïnvloeden, maar wel een actieve rol aannemen in de crisis. De leiders wachten niet af hoe de crisis evolueert, maar oefenen invloed uit op een oplossing. Beide leiders denken in hoge mate complex: zij scoren hoog op de eigenschap cognitieve complexiteit. De leiders nemen geen beslissingen op basis van de eerste informatie die hen bereikt. Zij proberen vanuit verschillende perspectieven betekenis te geven aan de crisis. Dit betekent dat zij tijd nemen om gebeurtenissen te duiden, voordat zij overgaan tot actie. De theorie stelt dat complex denkende individuen vaak onzeker zijn over hun oordelen. Dit geldt voor Tsipras die laag scoort op zelfverzekerdheid en veel informatie uit zijn omgeving ophaalt in plaats van op zichzelf te vertrouwen. Papandreou heeft echter een hoge score op zowel cognitieve complexiteit als op zelfverzekerdheid. Deze combinatie wijst uit dat deze leiders zich centraal opstellen in de crisis en gelooft in zijn eigen capaciteit (Hermann, 2008; Swinkels en Van Esch, 2015).

Hermann (2002) combineert de eigenschappen cognitieve complexiteit en zelfverzekerdheid en stelt dat daarmee een vierde eigenschap wordt gemeten die relevant is voor betekenisgeving: de openheid naar informatie van buitenaf. Deze eigenschap gaat over de mate waarin leiders nieuwe ideeën internaliseren. Een leider is open als zij de visies van buitenaf meenemen en zich laten beïnvloeden door andere ideeën. Informatie of het gebrek aan informatie is een cruciale factor in een crisisrespons van een leider. Papandreou en Tsipras staan beiden open voor ideeën uit de externe omgeving. Een leider met een hoge score op openheid ziet zaken niet zwart-wit, staat open voor verschillende perspectieven (Kaarbo & Hermann, 1998).

De ideeën van de leiders

Op basis van kenmerken van het dominante, Ordoliberale en het alternatieve, Keynesiaanse discours is bepaald waar de ideeën van de leider bij aansluiten. De ideeën die leiders uiten in speeches zijn gekoppeld aan concepten van beide discoursen (tabel 1). Zoals eerder aangegeven wordt naast inhoudelijke ideeën een onderscheid gemaakt in het niveau en de richting van de

ideeënverandering. Dit artikel laat de richting buiten beschouwing. Wat betreft het niveau van verandering is gekeken hoe substantief de verandering is van de leider. (Levi, 1994; Van Esch, 2015). Eerdere studies maken een onderscheid tussen secundaire ideeën en een paradigmaverandering (Steinbruner, 1974; Van Esch, 2015). Secundaire ideeënverandering betreft het ontwikkelen van nieuwe ideeën of het afstoten van oude ideeën. Dit wordt gemeten door het aantal keer dat de leider in zijn speech naar concepten van het Ordoliberale/Keynesiaanse discours verwijst. Secundaire ideeën veranderen eenvoudiger in het gedachtegoed dan paradigma's. Het basisgedachtegoed blijft in dit geval gelijk, maar bestaande ideeën komen centraler of minder centraal naar voren. Wanneer een paradigmaverandering optreedt is er een verandering in de kern van fundamentele overtuigingen. Dit resulteert in het herzien van het gehele gedachtegoed. Dit is blootgelegd door te kijken naar causale en normatieve relaties die de leider legt. Dit onderzoek kijkt naar een verandering van Keynesiaanse naar Ordoliberale ideeën of andersom (Van Esch, 2014).

Ordoliberaal / Keynesiaans
Austerity (o)/stimulating grow to reduce unemployment (k)
Austerity (o)/stimulating grow to reduce unemployment (k)
Price stability (o)/investing in times of crisis (k)
Market allocation (o)/control the market (k)
Rejecting social policies (o)/solidarity mechanisms (k)

Tabel 1. Voorbeeldcodes beide discoursen.

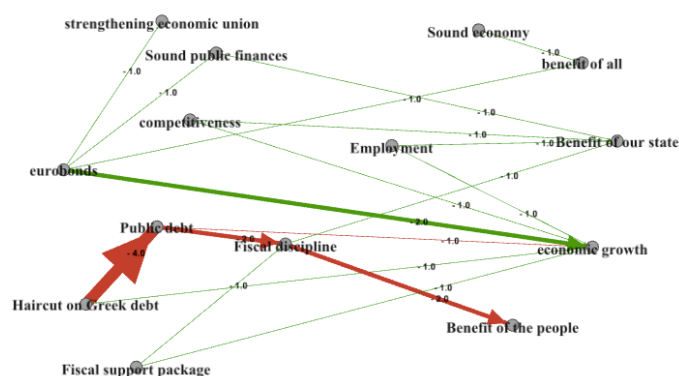
Resultaten 3: Discours of persoonlijkheid

Er zijn vier cognitive maps afgeleid: twee per leider. Op basis van de ideeën uit de maps zijn de twee opgestelde verwachtingen getoetst.

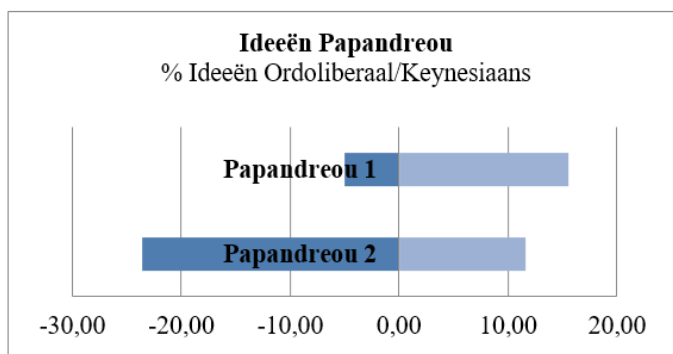
Dominanter worden van het Ordoliberale discours

De verwachting vanuit eerdere literatuur over ideeën van leiders is dat leiders zich aanpassen naar het dominante discours. Daarom werd verwacht dat Griekse leiders dominante ideeën in de Eurozone zouden internaliseren. Dit onderzoek toont aan dat de verwachting dat het Ordoliberale discours sterker naar voren komt in de ideeën van de leiders niet klopt. Beide leiders, voornamelijk Papandreou, tonen wel Ordoliberale idee-

en, maar over tijd bewegen zij naar het Keynesiaanse discours (figuur 1). Papandreou heeft in de eerste periode veel Ordoliberale ideeën. Hij uit zich positief over de crisismaatregelen van de Europese Centrale Bank, het Europees Stabiliteits Mechanisme en het op orde brengen van de financiën. Dit zijn ideeën die passen in de Ordoliberale traditie. In de tweede periode zijn Ordoliberale ideeën gedeeltelijk naar de achtergrond verschoven. Een aantal nieuwe ideeën passen beter in het Keynesiaanse gedachtegoed. Papandreou is negatief over de fiscale discipline (Keynesiaans), maar wijst een positieve causale relatie tussen ordelijke financiën en het staatsbelang (figuur 3). Hij is over tijd bewogen van een Ordoliberaal, naar een meer Keynesiaans gedachtegoed.

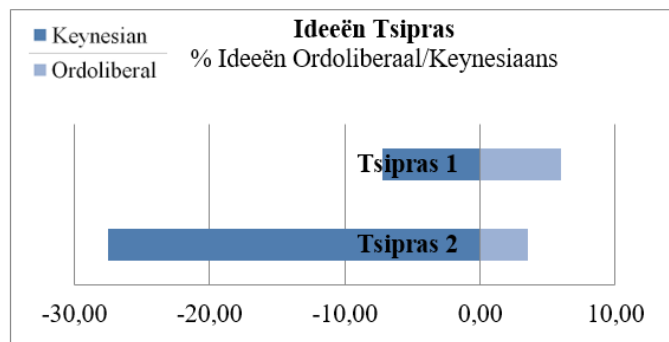

Figuur 2. Ideeën Papandreou over tijd.¹

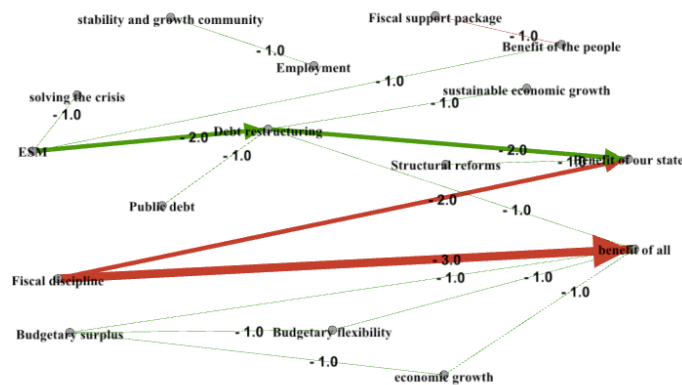

Figuur 3. Ideeën Papandreou periode 2

In het geval van Tsipras zijn de Keynesiaanse ideeën vanaf het begin van zijn premierschap al sterker aanwezig en worden deze nog dominantier later in het jaar (figuur 4). Hij uit zich negatief over bezuinigingen, streng toezicht vanuit de Europese instellingen en fiscale discipline. Dit zijn Ordoliberale ideeën die hij afkeurt. Tsipras is positief over investeren in tijden van crisis, budgettaire flexibiliteit en het herstructureren van schulden. Deze ideeën, zowel negatief over het Ordoliberale als positief over het Keynesiaanse discours, passen in de Keynesiaanse traditie (figuur 5).

Figuur 4. Ideeën Tsipras over tijd.²

Figuur 5. Ideeën Tsipras periode 2.

De Ordoliberale ideeën van de leiders gaan over het nemen van verantwoordelijkheid om de crisis op te lossen. Griekse leiders nemen zelf verantwoordelijkheid om de crisis op te lossen. Het Ordoliberale discours doet een groot beroep op de lidstaten met schulden om zelf de problemen aan te pakken. Centrale begrippen zijn hierbij politieke wil, publieke steun en gemeenschappelijke Europese doelen voor een sterke economische samenwerking. Deze ideeën zijn beperkt vertegenwoordigd. De verwachting dat de Ordoliberale ideeën zouden versterken gedurende de crisis klopt niet. Het Keynesiaanse discours wordt dominantier over tijd.

Verandering in de secundaire ideeën

Als tweede is de verwachting dat leiders veranderen in hun secundaire ideeën. Uit de LTA blijkt dat Papandreou en Tsipras beiden openstaan voor informatie van buitenaf en beschikken over een hoge mate van cognitieve complexiteit. Een hoge mate van openheid naar informatie maakt dat leiders ideeën uit de externe omgeving meenemen. Bij leiders die cognitief complex denken is het niet aannemelijk dat fundamentele ideeën veranderen.

De leider wisselt niet geheel van discours, maar nieuwe en contrasterende informatie worden ingebed bij hun bestaande ideeën (Matthijs, 2015; Van Esch, 2015).

Uit de *cognitive maps* blijkt dat zowel Papandreou als Tsipras een verandering laten zien binnen hun bestaande gedachtegoed. Deze verandering uit zich in een verlaging/verhoging van het aantal keer dat ze naar begrippen verwijzen (de secundaire ideeën). Papandreou verwijst over tijd minder vaak naar Ordoliberalen ideeën en vaker naar Keynesiaanse ideeën. Tsipras heeft aan de start van zijn premierschap relatief weinig ideeën die linken aan het Ordoliberalen of Keynesiaanse discours. Eind 2015 komen de Keynesiaanse ideeën prominenter naar voren en verminderen de Ordoliberalen ideeën.

Naast de verandering in secundaire ideeën is bij Papandreou zichtbaar dat hij niet alleen verandert binnen het bestaande gedachtegoed. Er is een verschuiving in het fundamentele gedachtegoed, aangezien zijn gedachtegoed tussen 2010 en 2011 volledig omdraait van Ordoliberaal naar Keynesiaans (figuur 3). De paradigma verschuiving uit zich door het overheersend Ordoliberalen verhaal in de eerste map in vergelijking tot de Keynesiaanse ideeën die worden uitgedragen in de tweede map (figuur 5). Vanuit de theorie werd niet verwacht dat cognitief complexe leiders van paradigma kunnen veranderen. De nuance die zij aanbrengen zou leiden tot starheid en beperkte nieuwe ideeën. De ideeënverandering van Papandreou laat zien dat ook cognitief complexe leiders fundamenteel kunnen veranderen. Zij hoeven niet star te zijn in hun ideeën. De verwachting dat open en cognitieve complexe leiders enkel in secundaire, en niet in fundamentele, ideeën veranderen klopt daarmee dus niet.

Naast de verandering in secundaire ideeën is bij Papandreou zichtbaar dat hij niet alleen verandert binnen het bestaande gedachtegoed. Er is een verschuiving in het fundamentele gedachtegoed, aangezien zijn gedachtegoed tussen 2010 en 2011 volledig omdraait van Ordoliberaal naar Keynesiaans (figuur 3). De paradigma verschuiving uit zich door het overheersend Ordoliberalen verhaal in de eerste map in vergelijking tot de Keynesiaanse ideeën die worden uitgedragen in de tweede map (figuur 5). Vanuit de theorie werd niet verwacht dat cognitief complexe leiders van paradigma kunnen veranderen. De nuance die zij aanbrengen zou leiden tot starheid en beperkte nieuwe ideeën. De ideeënverandering van Papandreou laat zien dat ook cognitief complexe leiders fundamen-

'Terugkijkend op de resultaten blijkt dat het dominante discours en de persoonlijkheid van leiders onvoldoende verklaring bieden voor de resultaten van het onderzoek.'

teel kunnen veranderen. Zij hoeven niet star te zijn in hun ideeën. De verwachting dat open en cognitieve complexe leiders enkel in secundaire, en niet in fundamentele, ideeën veranderen klopt daarmee dus niet.

Conclusie

Terugkijkend op de resultaten blijkt dat het dominante discours en de persoonlijkheid van leiders onvoldoende verklaring bieden voor de resultaten van het onderzoek. De verwachting was dat één van deze variabelen van invloed was op de betekenisgeving van de leiders. Beide variabelen bieden geen verklaring voor de ideeën van Griekse leiders, waarmee de hypothese en resultaten worden verworpen. De persoonlijkheid van leiders biedt weliswaar een verklaring voor de verandering in ideeën, maar niet voor de inhoud en richting van de verandering. De literatuur die ervan uitgaat dat dominantie van enkele lidstaten leidt tot naleving bij kleinere en/of netto-ontvangende lidstaten is daarmee onjuist. Resultaten van dit onderzoek geven aanleiding tot verder onderzoek: wat is de invloed van de dominante ideeën binnen de Unie en welke factoren zijn van invloed als het dominante discours dat niet is? In het zoeken naar een verklaring voor de resultaten zijn twee factoren mogelijk relevant: de context van de nationale politiek en padafhankelijkheid.

Vanuit de theorie is verwacht dat een leider van ideeën kan veranderen tijdens een crisis, doordat bestaande ideeën ter discussie worden gesteld. Het klopt dat de ideeën van leiders niet gelijk blijven. Hun gedachtegoed is sterk versterkt of omgebogen naar een ander discours. Echter is de richting van de verandering anders dan gedacht. De ideeën van de leiders bewegen niet richting het Ordoliberalen discours, dat is vastgesteld als dominant discours in de Unie. De druk vanuit de EU om de financiën op orde te krijgen bleek minder sterk dan andere factoren welke de leiders deden bewegen richting het alternatieve, Keynesiaanse discours.

Context van de nationale politiek

Het onderzoek kijkt naar het dominante discours in de Europese Unie. Daarmee is de verwachting dat de Europese context leidend is voor de ideeënverandering van Griekse leiders. Als de Griekse nationale politiek als context wordt genomen is een duiding van de ideeënverschuiving van Papandreou en Tsipras aannemelijker. Vanuit de EU werd druk uitgeoefend in lijn met het Ordoliberal gedachtegoed, maar ook in eigen land drukt de politieke context op de Griekse leiders. In Griekenland is het Keynesiaanse discours dominant. Wanneer de nationale politieke druk groter is dan de druk vanuit Europa biedt dit een verklaring voor de ideeënverandering van beide leiders richting het alternatieve discours in de EU. Een voorbeeld hiervan is het groeiende euroscepticisme waar Papandreou mee te maken kreeg in het begin van zijn premierschap. Het Griekse bezuinigingsbeleid, waaronder de steunprogramma's, werd met veel kritiek ontvangen door de Griekse politiek, lokale media en Griekse burgers. Deze kritische geluiden kunnen Papandreou hebben bewogen om zich tegen deze bezuinigingsmaatregelen te keren. Niet de Europese context, maar mogelijk het thuisfront in Griekenland bepaalt de houding van de leider.

Padafhankelijkheid

Een tweede mogelijke verklaring voor de afwijkende resultaten is gevonden in de padafhankelijkheid. Griekenland heeft altijd gekampt met financiële problemen. De Eurocrisis wakkerde het debat aan over wat men vindt van de ordelijke financiën die het Ordoliberalisme voorstelt. Griekenland kende geen traditie van Ordoliberal ideeën, waardoor het niet aannemelijk is dat de leiders plotseling, onder druk van de EU, wel de kant van het Ordoliberalisme op bewegen. De historische context van een land biedt zo een mogelijke verklaring voor het aanhangen van het Keynesiaanse discours. Wanneer er een discrepantie is tussen de nationale en Europese belangen, belandt de leider in een spagaat. Doordat de ideeën uit de nationale context, bijvoorbeeld ideeën van de eigen politieke partij, dichtbij de leider staan, worden ideeën uit de nationale context overgenomen. Leiders handelden in de logica van de nationale actoren. Tot slot is van belang dat Griekenland een least likely case betreft. De hypothesen zijn streng getoetst en blijken onjuist voor de Griekse leiders. Bij landen die minder ver afstaan van dominante ideeën in de Unie kan een verschuiving richting het dominante discours wel optreden. Dit zijn bijvoorbeeld landen met zowel Keynesiaanse als Ordoliberal ken-

merken, zoals Ierland, Italië of Oost-Europese landen.

Toekomstig onderzoek

Wat betreft de methoden is het door het gebruik van de LTA en CCM de vraag in hoeverre de "at a distance" methoden een goede afspiegeling vormen van de werkelijkheid. Het is de vraag of interviews en speeches ideeën en persoonlijkheid achterhalen van de leiders. Woorden en zinsneden brengen ideeën in kaart, waarbij het sterk de vraag is of deze een compleet beeld geven van de werkelijkheid. De LTA en CCM methoden lijken een gesimplificeerd beeld af te geven van de ideeën. Daarnaast is het mogelijk dat leiders vanuit strategisch oogpunt de Keynesiaanse visie uitdragen om de Griekse onderhandelpositie te versterken. De ideeën die worden uitgedragen in speeches en interviews kunnen een afgestemde positie uitdragen en geven mogelijk niet de eigen persoonlijkheid weer. Hoewel ideeën goede voorspellers zijn voor de standpunten van de leider laat dit onderzoek niet zien hoe de ideeën en de verandering zich verhouden tot feitelijke beleidskeuzes.

Voor vervolgonderzoek is het dan ook interessant om de feitelijke beleidskeuzes naast de ideeën uit de speeches te leggen. Conflicterende ideeën van leiders onderling of van leiders ten opzichte van de EU kunnen een verklaring bieden waarom in beleid bepaalde keuzes wel of niet worden genomen. Het kan, zoals in deze casus, ook een verklaring zijn waarom besluitvorming complex is. Met verschillende ideeën is het lastig om tot gedragen oplossingen te komen. Het meenemen van de persoonlijkheid van de leider bij het onderzoeken van besluitvormingsprocessen kan een waardevolle toevoeging zijn in het verkrijgen van meer kennis over Europese besluitvormingsprocessen en de rol van leiders daarin.

Annelou Veen
annelouveen@gmail.com

Voetnoten

1. Papandreou 1: 2010, 2: 2011.
2. Tsipras 1: januari tot medio juni 2015, 2: medio juni tot eind 2015.

Literatuurlijst

Ansell, C., Boin, A., & Keller, A. (2010). Managing Transboundary Crises: Identifying the Building Blocks of an Effective Response System. *Journal of Contingencies and Crisis Management* 18(4), 195-207.

- Baker, A. (2015). Varieties of Economic Crisis, Varieties of Ideational Change: How and Why Financial Regulation and Macroeconomic Policy Differ. *New Political Economy*, 20(3), 342-266.
- Birdsall, N., & Fukuyama, F. (2011). *New Ideas Development after the Financial Crisis*. Baltimore: John Hopkins University.
- Blyth, M. (2013). *Austerity*. New York: Oxford University Press.
- Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., and Sundelius, B. (2005) *The politics of crisis management: Public leadership under pressure*. Cambridge University Press.
- Bogain, A. (2014). Demons, Ants, Giants and Dwarves: The Construction of Germany's Handling of the Euro Crisis in French Political Discourse. *Journal of Contemporary European Studies*, 22(1), 7-23.
- Bulmer, S. (2014). Germany and the eurozone crisis: between hegemony and domestic politics. *West European Politics*, 37(6) 44–63.
- Burr, V. (2015). *Social Constructivism*. London & New York: Routledge.
- De Grauwe, P., & Ji, Y. (2013). Panic-driven austerity in the eurozone and its implications. *Vox*, 21 Februari 2013.
- Dullien, S., & Guerot, U. (2012). *The long shadow of ordoliberalism: Germany's approach to the euro Crisis*. European Council on Foreign Affairs. Policy Brief, Februari 49, pp. 1-16.
- Dyson, S. B., & Billordo, L. L. (2004). Using Words as Data in the Study of the French Political Elite. *French Politics*, 2(1), 111-123.
- Fabbrini, S. (2013). Intergovernmentalism and its limits assessing the European Union's answer to the Eurocrisis. *Comparative Political Studies*, 6(9), 1003-1029.
- Foucault, M. (1972). The discourse on language. *Truth: Engagements across philosophical traditions*, 315-335.
- Grimm, S. (2015). European Democracy Promotion in Crisis: Conflicts of Objectives, Neglected External–Domestic Interactions and the Authoritarian Backlash. *Global Policy*, 6(1),73-82.
- Hajer, M. (2000). *Politiek als vormgeving*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Hall, P.A. (2012). The economics and politics of the euro crisis. *German Politics*, (21)4, 355-371.
- Hermann, M. G. (2003). Assessing Leadership Style: Trait Analysis. *The Psychological Assessment of Political Leaders*, 178–214.
- Hermann, M.G., Dayton, B.W. & Svedin, L. (2008). *A guide to doing Comparative Case Studies Maxwell Style*. Moynihan Institute of Global Affairs. Maxwell School of Syracuse University.
- Hermann, M.G, & Dayton, B.. (2009). Transboundary crises through the eyes of policymakers: Sensemaking and crisis management. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 17(4), 233-141.
- Jacoby, W. (2014). The politics of the Eurozone crisis: Two puzzles behind the German consensus. *German Politics & Society*, 3(2), 70-85.
- Kaarbo, J. & Hermann, M. G. (1998). Leadership styles of prime ministers: How individual differences affect the foreign policymaking process. *Leadership Quarterly*, 9(3), 243-263.
- Kingdon, J.W. (1984). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. Boston: Little Brown.
- Levy, J.S. (1994). Learning and foreign policy: Sweeping a conceptual minefield. *International Organization*, 48(2), 279-312.
- Mallaby, S (2012). The Fate of the Monetary Union Lies in Germany's Hands. *Journal of Foreign Affairs*, No. juli/augustus 2012
- Matthijs, M., & Blyth, M. (2011). Why only Germany can fix the euro. *Foreign affairs*, 17, 117-35.
- Matthijs, M. (2016). Powerful rules governing the

- euro: the perverse logic of German ideas. *Journal of European Public Policy*, 23(3), 375-391.
- Moravcsik, A. (2012). 'Europe after the crisis: how to sustain a common currency'. *Journal of Foreign Affairs*, 91(3), 54–68.
- Post, J.M. (2003). Assessing leaders at a distance: The political personality profile. In: Post, J.M. (Eds.) *The psychological assessment of political leaders: With profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*, pp. 69-104. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Ptak, R. (2009). Neoliberalism in Germany: Revisiting the ordoliberal foundations of the social market economy. In: Mirowski, P. & Plewhe, D. (Eds.) *The Road from Mont Pelerin*. Cambridge: Harvard University Press.
- Schelkle, W. (2011). A tale of two crises: The Euro area in 2008/09 and in 2010. *European Political Science*, 10(3), pp. 375–383.
- Schimmelfennig, F. (2014). European Integration in the Euro Crisis: the Limits of Postfunctionalism. *Journal of European Integration*, 36(3), 321-337.
- Segers, M.L. & Van Esch, F.A.W.J. (2007). Behind the veil of budgetary discipline: The political logic of the budgetary rules in EMU and SGP. *Journal of Common Market Studies*, 45(5), 1089-1109.
- Steinbruner, J. D. (1974). *The Cybernetic Theory of Decision: New dimensions of political analysis*. Princeton: Princeton University Press.
- Suedfeld, P. (2010). The cognitive processing of politics and politicians: Archival studies of conceptual and integrative complexity. *Journal of Personality*, 78(6), 1669-1702.
- Tooze, A. (2012). Germany's Unsustainable Growth: Austerity Now, Stagnation Later. *Foreign Affairs*, 91(5), 23-30.
- Van Esch, F. A.W.J. (2012). Why Germany wanted EMU. The role of Helmut Kohl's belief-system and the fall of the Berlin Wall. *German Politics*, 21(1), 34-52.
- Van Esch, F. A.W.J. (2014). Exploring the Keynesian-Ordoliberal Divide. Flexibility and Convergence in French and German Leaders' Economic Ideas during the Euro-crisis. *Journal of Contemporary European Studies*, 22(3), 288-302.
- Van Esch, F.A.W.J. (2015). A Matter of Personality? Stability and Change in Leaders' Beliefs during the Euro-Crisis. In: Damon A., & Lewis, J. (Eds.) *Making Public Policy Decisions: Expertise, Skills and Experience*. London: Routledge, 53–72.
- Van Esch, F.A.W.J., & Swinkels, E.M. (2015). How Europe's Political Leaders Made Sense of the Euro Crisis: The Influence of Pressure and Personality. *West European Politics*, 38(6), 1203-1225.
- Vogt, R. (2016). *Personal Diplomacy in the EU: Political Leadership and Critical Junctures of European Integration*. Routledge: Londen
- Winter, D. G. (2005). Things I've learned about personality from studying political leaders at a distance. *Journal of Personality*, 73(3), 557 - 579.
- Young, M.D., & Schafer, M. (1998). Is there method to our madness? Ways of assessing cognition in international relations. *Mershon International Studies Review*, 42(1), 63-96.

Annelou Veen

Annelou schreef een scriptie over Grieks leiderschap in de Eurocrisis als afronding van de master Bestuur en Beleid. Zij is sinds september 2016 werkzaam als Rijkstrainee bij het Ministerie van Financiën. Momenteel is zij gedetacheerd bij de financiële afdeling van de Permanente Vertegenwoordiging in Brussel.